

BØRNE- OG
UNDERVISNINGSMINISTERIET

Elevdeltagelse

En samling av metoder og verktøy for å styrke elevdeltagelse i
grunnskolen og videregående skoler

Oversikt over utviklerne av de valgte metodene og verktøyene

Materialet er en samling av utvalgte metoder og verktøy utviklet av følgende organisasjoner:

KOSMOS er det nasjonale kunnskapssenteret for kosthold, trening og helse for barn og unge i Danmark.

Verktøy 1b er en videreutvikling av Roger Harts Medvirkningsstige, som KOSMOS har utviklet for Barne- og utdanningsdepartementet i Danmark.

**BØRNE- OG
UNDERVISNINGSMINISTERIET**
STYRELSEN FOR
UNDERVISNING OG KVALITET

Styrelsen for Undervisning og Kvalitet er et byrå under Barne- og utdanningsdepartementet i Danmark, som er ansvarlig for utviklingen av innholdet, målene og kvaliteten på utdanningen.

Verktøy 1c er fra *Demokrati og aktivt medborgerskap i yrkesutdanning*, som er en publikasjon som inneholder metoder og verktøy for faglig selvrefleksjon og praksisutvikling. Materialet er tilgjengelig på Barne- og utdanningsdepartementets nettside [Demokrati under utvikling](#).

Verktøy 2b, 2l og 2m har blitt utviklet for denne publikasjonen.

Verktøy 2e er fra *Sett ditt avtrykk*, som er en publikasjon om aktivt medborgerskap med fokus på å skape elevdeltagelse, elevdemokrati og sterke elevråd. Publikasjonen er tilgjengelig på Barne- og utdanningsdepartementets nettside, [Demokrati under utvikling](#).

Amondo er et konsultentselskap som gir råd om endringsprosesser og utviklingsprosjekter

Verktøy 1d og 2f-2k er fra publikasjonen, *Guide til elevmedvirkning*, som er en samling inspirasjonsmaterieell for lærere og pedagogiske team for å involvere elevenes stemmer i læringssamfunn. Materielle i sin helhet finner du på [Amondos nettsted](#).

Skolverket

Skolverket er det svenske utdanningsdirektoratet. Skolverket er den sentrale forvaltningsmyndigheten for det offentlige skolesystemet, offentlig organiserte barnehager, skole- og voksenopplæring.

Verktøy 1e og 2c er fra *Delaktighet og innflytelse i undervisningen*, som gir lærere kunnskap og verktøy for hvordan de kan arbeide med og utvikle elevdeltagelse og medvirkning i undervisningen. Materialet finnes i sin helhet på [Skolverkets nettsted](#).

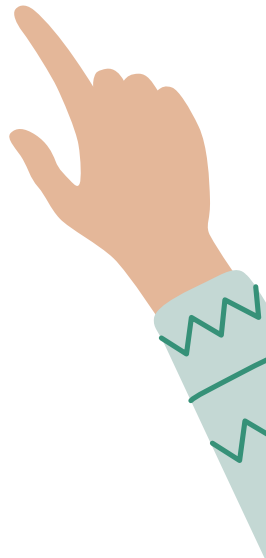
Danske Skoleelever er en upartisk interesseorganisasjon for elever i f.eks. grunnskolen og videregående skoler i Danmark. Organisasjonen jobber blant annet med utbredelsen av elevdemokrati.

Verktøy 2d er utarbeidet av Danske Skoleelever med støtte fra Barne- og utdanningsdepartementet i Danmark. Materialet finnes i sin helhet på Danske Skoleelevers nettsted for prosjektet [Elevmedvirkning i undervisningen](#).

Elevdeltagelse

En samling av metoder og verktøy for å styrke elevdeltagelse i grunnskolen og videregående skoler

---

Innholdsfortegnelse

Introduksjon til skoleledere og ansatte	6
<hr/>	
1. Faglig selvrefleksjon og undersøkelse av eksisterende praksis	9
1.a. Introduksjon	9
1.b. Medvirkningsstigen	10
1.c. Pulsmåling av hverdagsdemokrati	12
1.d. Reell innflytelse	17
1.e. Undersøkelse av elevenes muligheter for deltagelse og innflytelse	18
<hr/>	
2. Verktøy for praksisutvikling	19
2.a. Introduksjon	19
2.b. Oversikt - Muligheter for økt elevmedvirkning i skolen	20
2.c. Utviklingsaktivitet som fremmer elevdeltagelse	22
2.d. Puslespill for elevmedvirkning	23
2.e. Organiseringsformer som fremmer elevers innflytelse og deltakelse	26
2.f. Skjema for medvirkningsprosesser	28
2.g. Sjekkliste for planlegging av elevmedvirkningsprosess	29
2.h. Idéutvikling – Speakers Corner	30
2.i. Bygg og vurder en idé	32
2.j. Idébål og endring av mening	34
2.k. Prioriteringsmatrise	36
2.l. Evaluering av elevenes opplevelse av deltagelse	38
2.m. Refleksjonsspørsmål for å opprettholde innsatsen for deltagelse	40
<hr/>	
VEDLEGG	43
Puslespillbrikker for verktøy 2.d.	44
Prosjektpil for verktøy 2.e.	52
<hr/>	

Introduksjon for skoleledere og ansatte

Denne publikasjonen er for deg som er lærer eller leder for de eldste klassene i barneskolen og i ungdomsskolen. Publikasjonen har som mål å styrke arbeidet med elevmedvirkning i undervisningen. Med denne publikasjonen vil du ha verktøy for å avdekke din nåværende praksis med elevdeltagelse samt verktøy for å utvikle og forankre praksisen din. Publikasjonen er en samling av flere eksisterende nordiske verktøy, supplert av en rekke nyutviklede verktøy, som til sammen gir et godt utgangspunkt for å utvikle skolens praksis for elevdeltagelse.

Bakgrunn

Elevdeltagelse er i fokus i mange av de nordiske landenes lovgivning om grunnskolen og videregående skoler¹. Lovene krever at elevene, på forskjellige måter og med varierende omfang, påvirker sin egen læring, undervisning og skolens virke.

I Danmark kommer dette særlig til uttrykk i Folkeskolelovens § 18 (4) hvor det fremgår at: «Bestemmelse av arbeidsmetoder, metoder og emnevalg må så langt det er mulig skje i samarbeid mellom lærere henholdsvis pedagoger og elever»². Likevel finner man i dansk sammenheng at mer enn en tredel av elevene i 4.-9. klasse aldri opplever eller sjelden bidrar til å bestemme hva det jobbes med i klassen³.

Formålet med denne publikasjonen er å gi inspirasjon og konkrete verktøy for å jobbe med elevdeltagelse og støtte et høyt nivå av medvirkning både i og utenfor klasserommet.

1 «Kompetencer til aktivt medborgerskab - Analyse af de nordiske landes skolelovgivninger og læreplaner for samfundsfag», Styrelsen for Undervisning og Kvalitet, 2021.

2 Den danske Folkeskoleloven, konsolidert lov nr. 1396 av 05/10/2022

3 Barne- og utdanningsdepartementet, Styrelsen for IT og læring (2022), www.uddannelsesstatistik.dk. Nasjonal oversikt over elevtrivsel for 4.-9.trinn skoleåret 2021/2022. Svar på spørsmålet: «Bidrar du og klassekameratene dine til å bestemme hva dere skal jobbe med i timen?».

Hvordan publikasjonen støtter arbeidet med elevdeltagelse

Deltagelse er noe mer enn å bare involvere elever i beslutninger. Deltagelse handler om å skape rammer der elevene får mulighet til å reflektere over og uttrykke sine egne meninger. Deltagelse kan forankres i didaktikken, rammene for aktiviteter og øvelser, og språket du bruker med elevene. Studier viser⁴ at når ledelsen fokuserer på og prioriterer deltagelse og involvering, fremmes en utvikling av en kultur, et felles språk, praksiser og rutiner i forhold til arbeidet med å involvere barn og unge.

Publikasjonen er derfor ment å støtte opp om demokrati som praksis i skolen, og målgruppen for publikasjonens materiell er skoleledelsen, lærerne og det øvrige skolepersonalet.

Publikasjonen har også som hensikt å kunne brukes i alle fag og som en integrert del av den daglige undervisningen, fremfor for eksempel en egen uke med fokus på demokrati.

4 Hør godt etter! Kortlægningsrapport af kommunal børneinddragelse (2021) - del 1", Oxford Research på oppdrag fra Nasjonalt råd for barn, 2021

Publikasjonen er delt inn i to deler:

1

Faglig selvrefleksjon og undersøkelse
av eksisterende praksis

2

Verktøysamling
for praksisutvikling.

Hvordan bruker du publikasjonen?

Publikasjonen er delt inn i to deler.

Den første delen gir hovedsakelig verktøy for faglig selvrefleksjon og undersøkelser av eksisterende praksis for deltagelse.

Den andre delen består av verktøy for praksisutvikling. Verktøyene kan brukes hver for seg. Det er altså opp til deg å utforske publikasjonen og gjøre dine egne erfaringer. For hvert verktøy oppgis målgruppe og forventet tidsforbruk.

Du kan oppleve at noen verktøy ikke passer direkte inn i din måte å jobbe på. I et slikt tilfelle kan du vurdere å opprette en prosess – for eksempel i ditt team – for å diskutere hvordan verktøyene kan justeres for å passe konteksten og målgruppen på sin skole. Du kan også vurdere om noen av skolerammens elementer kan justeres.

Flere faktorer (lovgivning, elevenes kjønn, alder, sosiale bakgrunn og modenhet, fagstoffets kompleksitet osv.) påvirker i hvilken grad elevene kan få medbestemmelse og hvordan dette kan oppnås. Målet har vært å sette sammen en verktøysamling som er så konkret og enkel å bruke som mulig. Vi håper at verktøyene kan brukes i alle de nordiske landene – naturligvis med hensyn til lokale forhold.

Vi håper også at du og dine elever vil få stor nytte av alle verktøyene i denne publikasjonen.

Lykke til!

Denne samlingen av metoder og verktøy er satt sammen av **den danske Styrelsen for Undervisning og Kvalitet** som et ledd i det danske formannskapets prosjekt for Nordisk Ministerråd *Nordens unge i bærekraftige samfunn*.

**Nordisk
Ministerråd**

Denne publikasjonen er utgitt på dansk, svensk, norsk, finsk, islandsk, grønlandsk og færøysk.

1.

Faglig selvrefleksjon og undersøkelse av eksisterende praksis

1.a. Introduksjon

Den første delen av publikasjonen inneholder flere illustrasjoner og øvelser som støtter faglig selvrefleksjon og undersøkelse av skolens eksisterende praksis knyttet til elevdeltagelse i undervisningen og på skolen generelt. Det er hensikten at de ulike verktøyene bidrar til å identifisere mulige utviklingsområder i relasjon til styrket elevdeltagelse.

Verktøyene kan brukes hver for seg for å støtte faglig bevissthet om elevdeltagelse og innflytelse. De kan også brukes samlet som et ledd i en større endring i skolens arbeid med å fremme elevdeltagelse.

Du kan starte med å få en oversikt over de enkelte verktøyene. I denne delen finner du først *Medvirkningsstigen*, som er et visuelt verktøy som kan brukes til å drøfte og reflektere over grader av elevdeltagelse. Den følges av verktøyet *Pulsmåling*, som er et skjema for å undersøke den enkelte lærerens eller skolens nåværende praksis for deltagelse. Med verktøyet *Reell innflytelse* kan du utvide diskusjonen om når du lykkes med å skape reell innflytelse og utfordringene i den forbindelse. Til slutt er det en trinnvis veiledning som gir mulighet for en mer inngående undersøkelse av eksisterende praksis.

1.b. Medvirkningsstigen

Verktøyet er en videreutvikling av Roger Harts Medvirkningsstige, som **KOSMOS** har utviklet for Styrelsen for Undervisning og Kvalitet i Danmark. Se mer på side 2.

Verktøyet kan brukes som grunnlag for diskusjoner i team eller på tvers av skolens ansatte om hvordan elever kan involveres.

 Tid: 2 skoletimer

Om verktøyet

Medvirkningsstigen består av 8 trinn som illustrerer i hvilken grad elevene kan involveres i undervisningen.

Medvirkning av elevene kan skje på forskjellige nivåer, avhengig av: hvor initiativet kommer fra, hva formålet med medvirkningen er og ikke minst hvilke forutsetninger de deltagende elevene har. Det er ikke alltid relevant eller mulig å jobbe med medvirkning på de høyeste trinnene. For at reell medvirkning skal skje, er det avgjørende at de deltagende elevene:

- Forstår formålet med forløpet/prosjektet.
- Er klar over hvem som vil engasjere dem og hvorfor.
- Får en meningsfull og håndterbar oppgave.

Det er ikke alle forhold i skolen som står til diskusjon, da det er både lovmessige og lokale krav som må oppfylles. Men som minimum bør elevene informeres om noe er oppe til diskusjon eller ikke og av hvilke grunner.

Medvirkningsstigen viser at det er forskjellige trinn for elevdeltagelse. For hvert trinn du går opp stigen, blir graden av deltagelse større:

På de nederste trinnene (1-3) er det *ingen medvirkning*. På første trinn er eleven feilinformert. På andre trinn er eleven uinformert. På det tredje trinnet er eleven informert og kjenner årsakene til omstendighetene, men har ikke deltatt, eller bare deltatt i mindre grad, i avgjørelsene.

På trinn 4-5, er det delvis *medvirkning*, hvor eleven får muligheten til å diskutere, argumentere og komme med idéer og innspill til beslutninger med økt innflytelse på lærerens/pedagogens beslutninger på trinn 5.

På trinn 6-8, er det et *høyt nivå av medvirkning* av eleven i både beslutningsprosesser og konkrete avgjørelser. Her har vi en reell mulighet til å bygge kompetanse til å handle. På trinn 7 er det bare eleven som drøfter, avgjør og handler, mens trinn 8 inkluderer læreren som en likeverdig deltager i beslutningsprosessen.

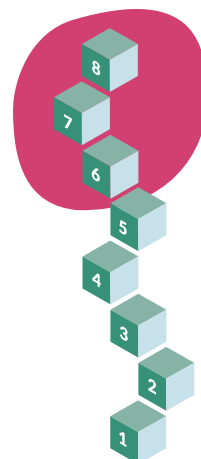
Hvordan

Medvirkningsstigen kan skrives ut som en plakat og henges opp.

Medvirkningsstigen kan hjelpe deg med å skape et felles språk og forståelse for elevmedvirkning og støtte en bevisst og systematisk tilnærming til elevmedvirkning på skolen.

Bruk Medvirkningsstigen som utgangspunkt for diskusjoner i team, for eksempel om graden av elevinnflytelse som generelt kjennetegner undervisningen på skolen din i dag. Tenk over hvordan det ville vært hvis elevene hadde en høyere grad av innflytelse.

Du kan også bruke Medvirkningsstigen sammen med flere av de andre verktøyene i publikasjonen. For eksempel i forhold til 1.c., 1.d. og 1.e., der du tar temperaturen på din nåværende praksis. Eller du kan henvise til Medvirkningsstigen når dere diskuterer og planlegger en endring av praksis (for eksempel i 2.c og 2.d).

Involvering av elever

6-8 / Høy medvirkning

8: Elevinitiativ, kollektive beslutninger mellom lærer/pedagog og elever

Elev/elever tar initiativ, starter prosjekter og inviterer lærer/pedagog.

7: Elevinitiativ og beslutninger av elev/elever

Elev/elever tar initiativ og har beslutningskompetanse i forløpet/prosjektet – lærer/pedagogen står til deres disposisjon.

6: Lærer-/pedagoginitiativ, kollektive beslutninger mellom lærer/pedagog og elev/elever

Lærer/pedagog tar initiativ, men eleven/elevene er en del av alle faser og er med på å ta beslutninger.

4-5 / Delvis medvirkning

5: Konsultert og informert

Forløpet/prosjektet er designet og utført av læreren/pedagogen, men eleven/elevene blir konsultert, de har full innsikt i prosessen, og deres synspunkter blir tatt på alvor.

4: Utpekt og informert

Lærer/pedagog inviterer elever til å delta i en bestemt anledning, informerer dem om hvorfor og på hvilke premisser, hvorpå eleven/ elevene bestemmer om de vil delta.

1-3 / Ingen medvirkning

3: Symbolsk deltagelse

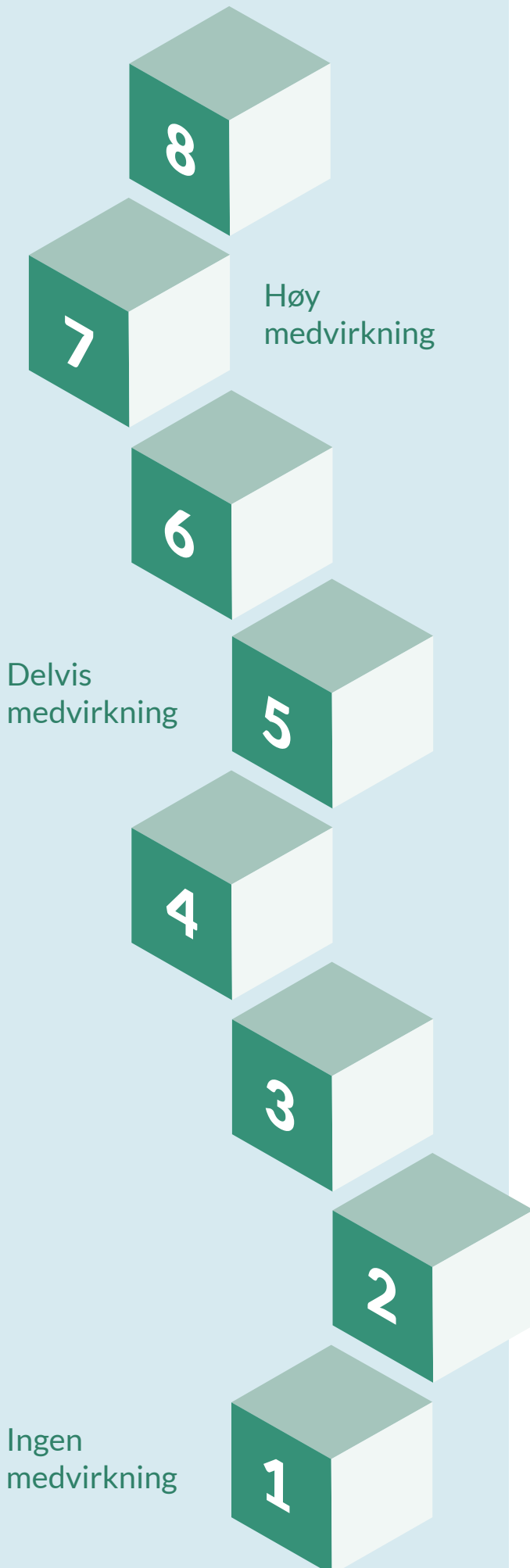
Eleven/elever blir spurt om deres synspunkter på et bestemt tema. De har ingen eller liten mulighet til å påvirke måten de kan uttrykke seg på.

2: Dekorasjon

Elev/elever deltar, men forstår ikke hva det handler om.

1: Manipulasjon

Elev/elever sier og gjør det voksne foreslår/forteller dem. Eller lærer/pedagog spør elever og bruker deler av elevenes utsagn, men gir ikke studentene tilbakemelding på hvilken innflytelse de har hatt.

1.c. Pulsmåling av hverdagsdemokrati

Dette verktøyet ble utviklet av den danske **Styrelsen for Undervisning og Kvalitet**. Se mer på side 2.

Verktøyet kan brukes av et team eller blant skolens ansatte for å diskutere hvordan skolen jobber med demokrati både i og utenfor klasserommet.

 Tid: 2 skoletimer

Pulsmåling av hverdagsdemokrati er et verktøy for at lærere og ledere kan undersøke den demokratiske dimensjonen av deres pedagogiske arbeid med elevene samt hvilke utviklingsbehov det er. Øvelsen støtter

selvrefleksjon, både individuelt og kollektivt, omkring demokrati og aktivt medborgerskap i bredere forstand. Hvor de øvrige verktøyene fokuserer på elevdeltagelse, støtter pulsmålingen selvrefleksjon over skolens generelle arbeid med demokrati, både i og utenfor klasserommet.

Basert på resultatene fra pulsmålingen, kan du finne inspirasjon til konkrete tilnærminger for å styrke elevenes deltagelse og innflytelse i del to av dette materialet.

Pulsmålingen kan gjentas som en oppfølging av et elevmedvirkningstiltak og dermed gi informasjon om hvordan tiltaket har utviklet din praksis.

VEILEDNING

Om verktøyet

Verktøyet består av 24 utsagn som lærerne skal forholde seg til og vurdere. Den samlede poengsummen utgjør pulsmålingen. Dermed har verktøyet to mål:

1. å initiere faglig selvrefleksjon hos ledere og lærere
2. å gi ledelsen kunnskap om hvor det er fornuftig å styrke eller utvikle det pedagogiske arbeidet med aktivt medborgerskap og kritisk tenkning hos alle elever

En av styrkene med verktøyet er at det kan rette ledelsens og lærernes faglige oppmerksomhet mot den demokratiske dimensjonen av det pedagogiske arbeidet med elevene. Likeledes stimulerer verktøyet diskusjonen om hvordan du på din lokale skole forstår og praktiserer hverdagsdemokrati. Dette kan ha en motiverende effekt på både lærere og ledelse for å sette i gang en utviklings- eller endringsprosess for å styrke hverdagsdemokratiet i utdanningsinstitusjonen og det aktive medborgerskapet blant elevene.

Det er viktig at utfyllingen av skjemaet for bruk i pulsmålingen ikke er en frittstående øvelse; den må følges av dialog og diskusjon (se steg 3 nedenfor). Det er nettopp i lærernes kollektive overveielser og diskusjoner, som oppstår fra skjemaets bevisste tvetydige utsagn, at den faglige oppmerksomheten på arbeidet med hverdagsdemokratiet og elevenes aktive medborgerskap i klassen, i arbeidsgrupper og i skolens andre sosiale aktiviteter og tilbud skjerpes.

Fortsetter

Fortsettelse fra forrige side

Her er hvordan:

Steg 1: Sett t *Pulsmåling av hverdagsdemokrati* på dagsordenen til et personalmøte (ca. 45 min) Skriv ut en kopi av *Skjema for pulsmåling av hverdagsdemokratiet* for hver ansatt.

Steg 2: La alle ansatte (inkludert ledelsen) fylle ut skjemaet hver for seg og legge sammen poengene (10 min).

Steg 3: Følg opp de individuelle resultatene ved hjelp av Open Space-øvelsen (25 min):

- A. Rydd gulvet og heng opp tre ark i tre hjørner av rommet. På arkene står det «i mindre grad», «i noen grad» og «i større grad».
- B. Ledelsen velger et visst antall utsagn fra spørreskjemaet. En lederrepresentant fungerer som moderator og leser utsagnene høyt – én om gangen.
- C. De ansatte stiller seg i de tre hjørnene, avhengig av hvordan de vurderer utsagnet.
- D. Når de ansatte har funnet sine plasser, ber moderatoren dem om å utdype hvorfor de valgte hjørnet der de står, i en dialog på tvers av rommet.
- E. Mens de ansatte lytter til hverandre, kan de «stemme med føttene»; hver ansatt har muligheten til å endre synspunkt og flytte til et annet «hjørne».

Steg 4: Ledelsesrepresentanten/moderatoren oppsummerer muntlig ved å peke på resultatet av øvelsen og hva som må undersøkes nærmere (10 min).

Steg 5: Ledelsen samler inn de enkelte skjemaene med svar, slik at de kan jobbe mer systematisk med disse dataene og følge opp pulsmålingen for å peke på hvilken fremadrettet retning man kan jobbe pedagogisk med elevenes aktive medborgerskap og institusjonens demokratiske kultur.

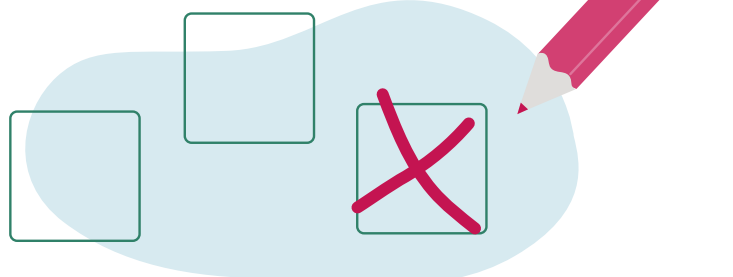
Skjema for Pulsmåling av hverdagsdemokratiet

I skjemaet nedenfor skal du for hvert utsagn vurdere om du er enig i utsagnet «i mindre grad», «i noen grad» eller «i større grad». Svaret ditt er basert på din vurdering som en fagperson.

Flere av utsagnene er tvetydige. De er formulert for å få deg til å reflektere over egen undervisningspraksis og hverdagsdemokratiet på skolen din. Hverdagsdemokrati i undervisningen og skolens øvrige aktiviteter/tilbud er fylt med dilemmaer og forskjellige perspektiver som lærere og ledelse aktivt må ta opp. Derfor er det en fordel å ha en dialog om utsagnene med kollegene dine i etterkant.

Det er viktig at du fyller ut skjemaet i kronologisk rekkefølge.

Fyll ut skjemaet og mål pulsen på hverdagsdemokratiet ved din utdanningsinstitusjon.

Basert på din faglige vurdering, i hvilken grad er du enig i følgende utsagn:	
1. Elevene skal være med å bestemme hvordan vi samhandler i timene og i arbeidsgruppen.	☐ ☐ I mindre grad ☐ I noen grad ☐ I større grad
2. Det er viktig å skape situasjoner hvor elever kan møte hverandre i både det de er felles om og det de er uenige om.	☐ ☐ I mindre grad ☐ I noen grad ☐ I større grad
3. Jeg oppfordrer ofte elevene mine til å gå sammen i grupper med noen de ikke har jobbet med før.	☐ ☐ I mindre grad ☐ I noen grad ☐ I større grad
4. Jeg oppfordrer elevene mine til å ta hensyn til hverandre og inkludere alle fra klassen i sosiale arrangementer.	☐ ☐ I mindre grad ☐ I noen grad ☐ I større grad
5. Når noen uttrykker en stereotyp eller negativ holdning til andre, undersøker jeg hva som ligger bak holdningen.	☐ ☐ I mindre grad ☐ I noen grad ☐ I større grad
6. Jeg viser interesse for overraskende og annerledes svar på spørsmålene jeg stiller i undervisningen.	☐ ☐ I mindre grad ☐ I noen grad ☐ I større grad
7. Jeg lar ofte dagsaktuelle kontroversielle spørsmål bli diskutert i undervisningen.	☐ ☐ I mindre grad ☐ I noen grad ☐ I større grad
8. Som en lærer har jeg et medansvar for å informere elevene mine om deres demokratiske rettigheter og muligheter.	☐ ☐ I mindre grad ☐ I noen grad ☐ I større grad
9. Jeg tenker mye på når og hvordan elever skal behandles annerledes.	☐ ☐ I mindre grad ☐ I noen grad ☐ I større grad
10. Jeg er bevisst på å ikke identifisere individuelle elever som representanter for samfunn, holdninger eller identiteter (fattig/muslim/bråkete).	☐ ☐ I mindre grad ☐ I noen grad ☐ I større grad
11. Jeg synes det er vanskelig å snakke med kollegene mine om hvordan vi håndterer sensitive og kontroversielle temaer i hverdagen.	☐ ☐ I mindre grad ☐ I noen grad ☐ I større grad

I hvilken grad anser du at skolen/avdelingen din praktiserer følgende?	
12. Vi sikrer at alle elever opplever seg selv som en del av et fellesskap.	☐ ☐ I mindre grad ☐ I noen grad ☐ I større grad
13. Vår undervisning og skolekultur gir elevene mulighet for aktiv deltagelse og medbestemmelse.	☐ ☐ I mindre grad ☐ I noen grad ☐ I større grad
14. Alle elever er velkomne til å delta i sosiale aktiviteter, men vi tar ikke spesielt hensyn til for eksempel kjønn, religion eller seksualitet.	☐ ☐ I mindre grad ☐ I noen grad ☐ I større grad
15. Vi diskuterer jevnlig hvordan vi kan arbeide med demokrati og kritisk tenkning i undervisningen så vel som i skolehverdagen.	☐ ☐ I mindre grad ☐ I noen grad ☐ større grad
16. Skolen vår samarbeider tverrfaglig med alt fra aktører i lokalmiljøet til større organisasjoner for å øke elevenes interesse og aktive deltagelse i lokalsamfunnet.	☐ ☐ I mindre grad ☐ I noen grad ☐ I større grad
17. Der eleven ikke er myndig, ber vi foreldre om å bidra til å løse spesifikke problemstillinger i hverdagen.	☐ ☐ I mindre grad ☐ I noen grad ☐ I større grad
18. Vi har en klar strategi for å håndtere nedsettende, krenkende eller diskriminerende språk og atferd.	☐ ☐ I mindre grad ☐ I noen grad ☐ I større grad
	☐ ☐

I hvilken grad passer følgende utsagn skolen/avdelingen din?	
20. Elevene på skolen vår vet hvem de skal henvende seg til og hva de kan gjøre hvis de føler seg krenket eller diskriminert.	☐ ☐ I mindre grad ☐ I noen grad ☐ I større grad
21. På skolen vår er det alltid de mest ressurssterke og populære elevene som stiller til elevrådet.	☐ ☐ I mindre grad ☐ I noen grad ☐ I større grad
22. Lærerguppen i avdelingen vår er mangfoldig og består av mange forskjellige mennesker på tvers av alder, kjønn, seksualitet og kultur.	☐ ☐ I mindre grad ☐ I noen grad ☐ I større grad
23. Skolen vår utvikler alle elevers evne til å være en del av engasjerte samfunn.	☐ ☐ I mindre grad ☐ I noen grad ☐ I større grad
24. Skolen vår utvikler alle elever til selvstendige og kritisk tenkende individer.	☐ ☐ I mindre grad ☐ I noen grad ☐ I større grad

Poengsystem				
Utsagn	I mindre grad	I noen grad	I større grad	Poeng
Utsagn 1	0	1	2	
Utsagn 2	0	1	2	
Utsagn 3	0	1	2	
Utsagn 4	0	1	2	
Utsagn 5	0	1	2	
Utsagn 6	0	1	2	
Utsagn 7	0	1	2	
Utsagn 8	0	1	2	
Utsagn 9	0	1	2	
Utsagn 10	0	1	2	
Utsagn 11	2	1	0	
Utsagn 12	0	1	2	
Utsagn 13	0	1	2	
Utsagn 14	2	1	0	
Utsagn 15	0	1	2	
Utsagn 16	0	1	2	
Utsagn 17	0	1	2	
Utsagn 18	0	1	2	
Utsagn 19	2	1	0	
Utsagn 20	0	1	2	
Utsagn 21	2	1	0	
Utsagn 22	0	1	2	
Utsagn 23	0	1	2	
Utsagn 24	0	1	2	
Totalt				

Evaluering

0–16 poeng: Lav grad av faglig oppmerksomhet på det pedagogiske arbeidet med å fremme aktivt medborgerskap blant elever.
Et godt sted å begynne med den faglige klassifiseringen og utviklingen av det pedagogiske arbeidet med hverdagsdemokrati i undervisningen og andre aktiviteter på skolen samt å jobbe med elevenes aktive medborgerskap, er å undersøke din egen praksis nærmere.

17–32 poeng: Moderat grad av faglig oppmerksomhet på det pedagogiske arbeidet med å fremme aktivt medborgerskap blant elever.

33–48 poeng: Høy grad av faglig oppmerksomhet på det pedagogiske arbeidet med å fremme aktivt medborgerskap blant elever.

1.d. Reell innflytelse

Dette verktøyet er utviklet av **Amondo**. Se mer på side 2.

Verktøyet kan bli brukt av team til å støtte en felles refleksjon over elevenes faktiske innflytelse i undervisningen, men også selvrefleksjon over hvordan elever i større grad kan involveres.

 Tid: 1 skoletime

Refleksjonsøvelse i team

Reell innflytelse

Hva handler øvelsen om? Målet er at dere som team vurderer når dere gir elever reell innflytelse, og når dere opplever at det kan være en utfordring.

Slik gjør dere: Kopier arket for hvert teammedlem. Hvert medlem skal tenke på spørsmålene nedenfor:

- Hvor gir jeg allerede elevene reell innflytelse?

- Når kommer jeg til å pseudo-involvere eller manipulere elevene til å ville noe spesifikt?
- Hva kan jeg engasjere elevene mer i?
- Hva kan jeg gi elevene mer innflytelse på?

Diskuter hvilke selvrefleksjoner dere ønsker å dele med hverandre i teamet.

Stikkord

Skriv ned notater fra den felles diskusjonen i teamet:

1.e. Undersøkelse av elevenes muligheter for deltagelse og innflytelse

Dette verktøyet er utviklet av [Skolverket](#). Se mer på side 2.

Dette verktøyet kan danne grunnlaget for at et team kan undersøke sin nåværende praksis med å involvere elever. Meningen er at undersøkelsen skal pågå en stund. Undersøkelsen kan dermed fungere som et mer utdypende supplement til publikasjonens øvrige refleksjonsøvelser.

 Tid: minst 10 skoletimer

HVORDAN

A. Planlegging og forberedelse

Planlegg en undersøkelse av elevenes muligheter for deltagelse og innflytelse i undervisningen din. Aktiviteten tar sikte på å gi deg som lærer et innblikk i når, hvor, hvordan og til hvilket formål elevene får muligheten til å delta. Undersøkelsen avsluttes med en selvrefleksjon over hvordan elevdeltagelse ser ut og din egen rolle i å oppnå den.

Planlegg sammen i teamet i hvilken periode undersøkelsen skal gjennomføres og hvordan den skal gjennomføres og dokumenteres. Undersøkelsen kan være så lenge du synes det er nødvendig å samle inn data, men må strekke seg over minst én dag.

Undersøkelsen skal dekke følgende aspekter:

- Når får elevene muligheten til å delta i og få innflytelse på undervisningen din?
- Hvor får elevene muligheten til å delta i og få innflytelse på undervisningen din?
- Hvordan får elevene (og hvordan benytter de seg av) muligheten til å delta i og få innflytelse på undervisningen din?
- Hva er formålet med elevenes mulighet til å delta i og få innflytelse på undervisningen din?

B. Gjennomfør aktivitet

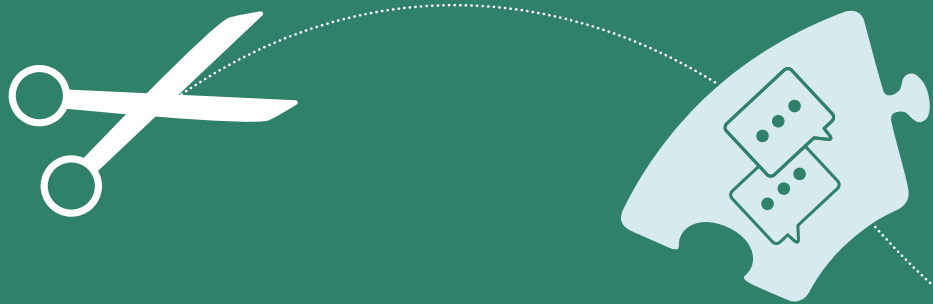
Fullfør undersøkelsen dere har planlagt sammen i steg A. Sammenlign deretter resultatene av undersøkelsen basert på de fire aspektene: når, hvor, hvordan og til hvilket formål elevene får muligheten til å delta i og få innflytelse på undervisningen din. Avslutt med en selvrefleksjon over hvordan det ser ut samt hvilke muligheter og mangler du ser i skjemaene, og formene og måtene elevene kan delta i og få innflytelse på undervisningen din. Ta notater og bruk disse som utgangspunkt for steg C.

C. Felles oppfølging og diskusjon

Basert på dine individuelle selvrefleksjoner og notater fra steg B, gjennomfører dere en felles oppfølging, hvor dere diskuterer resultatene av undersøkelsene. Beskriv og drøft hva dere fant for hvert av de fire aspektene. Avslutt med å diskutere hvilke utviklingsområder dere kan se og hvordan dere kan arbeide videre med disse.

2.

Verktøy for praksisutvikling

2.a. Introduksjon

Del to inneholder en samling konkrete øvelser for å utvikle din praksis for å styrke elevenes innflytelse og deltagelse. Du finner først en oversikt med eksempler på forskjellige muligheter for å øke elevenes innflytelse i undervisningen og på skolen generelt: se **verktøy 2.b**. Oversikten kan fungere som en idékatalog i forbindelse med planleggingen av forskjellige innsatser i forhold til økt deltagelse.

Del to inneholder også en rekke verktøy for selvrefleksjon og planlegging av medvirkningsprosesser – inkludert en sjekklister som kan utvides med dine egne referansepunkter etter hvert som du tilegner deg erfaringer med involvering av elever. Videre inneholder del to konkrete øvelser for å arbeide

med elevinvolvering i klasserommet samt metoder for å evaluere et gjennomført læringsforløp med fokus på elevdeltagelse.

Når du bestemmer deg for å jobbe med å styrke elevdeltagelse, kan du sammenligne det med andre typer skoleutviklingsprosjekter. Det betyr at det er et behov for et sterkt og kontinuerlig ledelsesfokus hvis man skal sikre at tiltakene man ønsker å iverksette bidrar til en endret praksis ved skolen. På slutten av denne publikasjonen vil du derfor finne en rekke refleksjonsspørsmål som kan støtte deg i arbeidet, bidra til en kontinuerlig oversikt og forankre arbeidet med å styrke elevdeltagelse.

2.b. Oversikt - Muligheter for økt elevmedvirkning i skolen

Dette verktøyet ble utviklet av den danske Styrelsen for Undervisning og Kvalitet. Se mer på side 2.

Dette verktøyet brukes til individuell refleksjon eller grupperefleksjon.

 Tid: 2 skoletimer

Hvordan

Oversikten gir deg flere eksempler på forskjellige muligheter for å øke elevenes innflytelse i undervisningen og på skolen generelt. Bruk oversikten til selv- eller gruppe-refleksjoner over din nåværende praksis eller ønsker om fremtidig praksis omkring elevdeltagelse. Oversikten kan fungere som en idékatalog i forbindelse med planleggingen av forskjellige innsatser i forhold til økt deltagelse. Listen er ikke uttømmende, og du kan legge til dine egne idéer.

I undervisningen

Innhold, materiell og aktiviteter

Elever kan medvirke i:

- Hvor forskjellige forløp er plassert i årsplanen.
- Valg av temaer og emner som klassen skal jobbe med i løpet av året.
- Forslag og valg av tekster, fordypningsområder, modeller, animasjoner, artikler, elevprodukter, prosjekter eller temaer som kan brukes til en prøve/eksamen.
- Forslag til det konkrete innholdet i undervisningen i form av tekster, lyd og bilder, eksperimenter, produkter på slutten av forløpet, avtaler med lokalsamfunnet, utflukter osv.
- Forberedelse og presentasjon av øvelser og oppgaver (en dans eller oppvarmingsøvelse i idrett, en måte å trene en ferdighet i matematikk, utarbeidelse av spørsmål i en faglig quiz osv.).
- Å se sammenhenger mellom målene for et forløp og de valgte aktivitetene, materiaellene, oppgavene og metodene.

Arbeidsformer og metoder

- Elevene kan ha innflytelse på om arbeidet utføres individuelt, i par eller i mindre / større grupper.
- Elevene kan være med å bestemme organiseringen av forløp (f.eks. om det er prosjekt- eller fagorienterte forløp).
- Elevene kan ha ansvaret for «brain breaks» i klasserommet og bestemme øvelsene.
- Elevene kan ha innflytelse på hvilke analysemodeller, faglige metoder og verktøy som brukes i undervisningen.

Elevenes personlige, faglige og sosiale utvikling

- Eleven er med på å sette personlige, faglige og sosiale mål for et forløp eller en lengre periode.
- Eleven er kontinuerlig i dialog med læreren om oppfølgingen av målene.
- Eleven er med på å lage en strategi for f.eks. å forbedre oppmøte, toleranse, arbeidsinnsats, utholdenhet, viljestyrke osv.
- Elevene er med på å bestemme hva slags løpende tilbakemelding og veiledning de vil ha.
- Elevene kan medvirke i diskusjoner om hvordan de kan utvikle sitt optimale utgangspunkt for å tilegne seg kunnskap og ferdigheter i undervisningen.

I skolen generelt

I klassen

Elever kan for eksempel ha innflytelse på:

- Sosiale og trivselsmessige tiltak.
- Oppsettet i klasserommet.
- Regler og verdsett for klassen.

Foreldresamarbeid

Skolen kan styrke elevenes innflytelse gjennom blant annet:

- Deltagelse i planleggingen av foreldremøter.
- Elevbidrag til innhold, presentasjon av oppgaver osv. på foreldremøter.
- Forberedende dialog med den enkelte elev før foreldresamtalen.
- Løpende elevproduserte sammendrag for foreldrene om f.eks. et kommende eller avsluttet forløp.

Elevråd

Elever kan ha innflytelse på blant annet:

- Fysiske rammer.
- Regler og bruk av inne- og uteområder.
- Sosiale arrangementer og aktiviteter.
- Undervisningsmiljø.
- Prinsipper og regler for skolen.
-

2.c. Utviklingsaktivitet som fremmer elevdeltagelse

Dette verktøyet er utviklet av [Skolverket](#).
Se mer på side 2.

Dette verktøyet kan benyttes av et team til å konvertere refleksjoner rundt elevdeltagelse til konkrete handlinger som kan testes og deretter evalueres.

 Tid: 4 skoletimer

HVORDAN

Lag først en oversikt over metodene du mener støtter elevenes deltagelse og innflytelse, og som dere allerede jobber med i teamet. Hent eventuelt inspirasjon til konkrete idéer fra de andre verktøyene som presenteres i del to. Se for eksempel oversikten i verktøy 2.b med eksempler på forskjellige muligheter for å øke elevenes innflytelse i undervisningen og på skolen generelt.

Tenk på følgende spørsmål:

- Hvordan er elevenes mulighet til å uttrykke seg på forskjellige måter i undervisningen for å føle seg involvert og påvirke læringen deres?
- I hvilke sammenhenger har elevene valgmuligheter i undervisningen i dag? Hva er utfordringene knyttet til valgene? Hvordan kan du i teamet jobbe med for eksempel elevposisjoner og elever med spesielle behov?
- Hvilke utfordringer ser du som vesentlige i arbeidet? Basert på det forrige svaret, hvilke endringer kan dere som et team gjennomføre for å forbedre forholdene for elevenes deltagelse og innflytelse?

Planlegging og forberedelse

Planlegg en undervisningsaktivitet som øker elevdeltagelse i undervisningen. Planlegg undervisningsaktiviteten basert på dine svar på spørsmålene ovenfor.

Gjennomføring av aktiviteten

Gjennomfør undervisningsaktiviteten dere har planlagt sammen. Det kan være en god idé å ta notater, enten under timen eller umiddelbart etterpå. Vær oppmerksom på hva som fungerte, hva som ikke fungerte, og hva du har lagt merke til med hensyn til elevenes læring og din undervisning.

Felles oppfølging

Gjennomfør en felles oppfølging basert på dine tidligere svar og notater fra den fullførte undervisningsaktiviteten. Beskriv og diskuter med hverandre hvordan gjennomføringen av aktiviteten fungerte.

Ta utgangspunkt i følgende spørsmål:

- Hva gikk bra, og hva kan være årsaken?
- Hva gikk mindre bra, og hva kan være årsaken?
- Hvilke fordeler og ulemper har dere funnet med de forskjellige elevsentrerte arbeidsmetodene?
- Hvilke utfordringer har dere identifisert?
- Hvordan kan dere bruke erfaringene fra det dere nå har prøvd i den videre undervisningen?

Diskuter alternative arbeidsmetoder som kan øke elevenes deltagelse og innflytelse i undervisningen.

2.d. Puslespill for elevmedvirkning

Dette verktøyet er utviklet av **Danske Skoleelever** med støtte fra Barne- og utdanningsdepartementet i Danmark. Se mer på side 2.

Om verktøyet

Undervisningspuslespillet har 8 brikker: Mål, innhold, ramme, form, produkt, tilbakemelding, evaluering og den blanke brikken. Formålet med undervisningspuslespillet er å visualisere hvilke elementer undervisningen består av og hva man som elev kan ha innflytelse på. I tillegg kan undervisningspuslespillet brukes som et planleggingsverktøy for lærere når de organiserer undervisningen. Undervisningspuslespillet viser at elementene i undervisningen er gjensidig avhengige, og at det er begrensninger og muligheter når man skal planlegge, gjennomføre og evaluere undervisningen.

Det er ikke hensikten at alle brikkene i undervisningspuslespillet alltid skal legges, og samtidig. Undervisningen er dynamisk, og forskjellige aktiviteter fordrer muligheter for elevmedvirkning. Derfor er det et sentralt poeng at bruk av brikkene i undervisningspuslespillet må være meningsfylt i forhold til lærerens didaktiske overveielser om aktivitet og målsetning.

Hvordan

Undervisningspuslespillet kan brukes før en relevant undervisningsaktivitet igangsettes. Her brukes det til å beskrive hvilke områder i undervisningen elevene kan medvirke i. Samtidig kan undervisningspuslespillet brukes til å starte en forventningsavstemmende dialog om dette: hvorfor er det nettopp de områdene det kan oppnås innflytelse på?

Undervisningspuslespillet kan også brukes bakover, og dermed evaluerende bidra til å beskrive hvilke deler av undervisningen som har vært gjenstand for elevmedvirkning.

Dette verktøyet kan en lærer bruke til å planlegge eller evaluere undervisning – dette kan gjøres med å involvere elevene.

 Tid: 2 skoletimer

Hvorfor

Bruk av dette verktøyet vil synliggjøre hvilke elementer undervisningen består av. Dette kan føre til økt bevissthet om hvordan undervisningen er sammensatt samt omfanget av elevmedvirkning. På dette grunnlaget inviterer undervisningspuslespillet elevene demokratisk inn på lærerens maskinrom i forhold til planlegging, gjennomføring og evaluering av undervisningen.

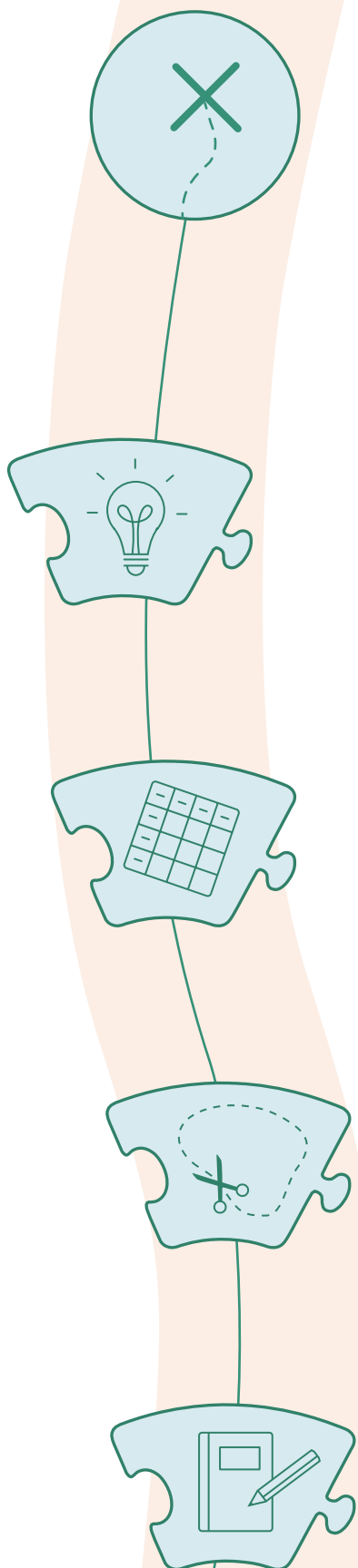
Undervisningspuslespillet støtter læreren og elevenes samarbeid om undervisningen ved å danne grunnlag for en dialog om elementene i undervisningen og hvilke elementer det kan oppnås medvirkning i.

Hva

Brikkene i undervisningspuslespillet er relativt brede og kan romme mange elementer. På de kommende sidene finner du detaljerte beskrivelser av de forskjellige brikkene. På slutten av materialet finner du brikkene, som du kan skrive ut og fylle ut selv eller sammen med elevene dine.

DE 8 BRIKKENE

Mål

Når det snakkes om medvirkning i forhold til mål, skal det forstås som et individuelt, gruppe- eller klassemål på bakgrunn av den formelle undervisningens målsetning. Derfor er det en omformulering eller nedskalering av et allerede eksisterende formelt mål. Selv om elevene får muligheten til å beskrive sine egne mål, er det nødvendig å diskutere konteksten av målet med den formelle målsetningen. Målet må naturligvis være meningsfylt for eleven, men det må også være en rød tråd i forhold til den større sammenhengen.

Innhold

Innholdsbrikken refererer til fagstoffet som vil føre til målene for undervisningen. Spørsmålet knyttet til denne brikken er hva elevene skal jobbe med – skal elevene for eksempel lese en novelle, jobbe med grammatikk i oppgaveboken eller rette hverandres stiler?

Ramme

Rammebrikken er den brikken som fokuserer på forholdene som gjelder for undervisningen. Dette er for eksempel tid, tilgjengelige lokaler, muligheten for å låne AV-utstyr, økonomiske midler, generelle regler osv. I denne brikken vil elevene således kunne få innflytelse på frister, hvor de må jobbe, hvordan de vil fremskaffe midler til et prosjekt osv. Rammebrikken er også en slags huskelapp for de begrensningene som en undervisning eller et forløp er underlagt.

Form

Vil arbeidet utføres individuelt, i par eller i større grupper? Jobber man stående, liggende eller sittende, med eller uten musikk? Er det nødvendig med bevegelse for å utføre det eller total stillhet? Denne brikken er en populær brikke hos de fleste elever, da de får muligheten til å tilrettelegge arbeidet sitt individuelt etter sine egne behov.

Produkt

Enhver undervisning har et produktmål eller -krav. Det kan være en tegning, en fullført side i matteboken, en plakate, en historie eller en presentasjon. Produktbrikken fokuserer på hva eleven kan/skal produsere.

Tilbakemelding

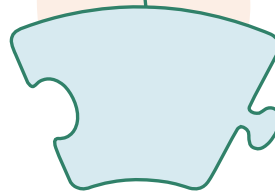
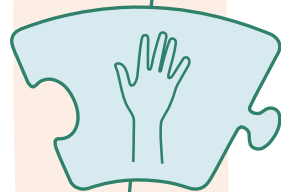
Tilbakemeldingsbrikken handler om hva slags tilbakemelding som skal være en del av undervisningen, samt om formell tilbakemelding i det hele tatt skal være en del av den. Tilbakemeldinger er formativt og har derfor et fremtidsrettet perspektiv: Hvordan kommer vi videre herfra mot målet vårt? Hensyn i forbindelse med denne brikken kan være: skal elevene få individuell tilbakemelding eller felles tilbakemelding fra læreren? Skal elevene gi tilbakemelding til hverandre underveis i timen? Skal det planlegges en evaluering midt i timen for å vurdere hvordan resten av timen kan gjøres enda bedre?

Evaluering

Der tilbakemeldinger er formativt, er evaluering i høyere grad summativt: Hva har vi lært? Hvordan gikk det? Er målet nådd? Elevene kan få innflytelse på hvordan evalueringen skal gjennomføres. Skal det for eksempel brukes et spørreskjema? En Kahoot? Eller kanskje en gruppesamtale?

Den blanke brikken

Den blanke brikken er klassens egen brikke, og den kan legges av både læreren og elevene. Den blanke brikken illustrerer et tema som kjører parallelt med det formelle undervisningsforløpet. Den kan inneholde hva som helst. Det kan være trivsel, et ønske om flere «brain breaks», konfliktløsning, klasseregler osv. Brikken er ment som en mulighet for at klassen kan vie oppmerksomhet til noe den anser som viktig å fokusere på utover målet med det formelle undervisningsforløpet.

2.e. Organiseringsformer som fremmer elevs innflytelse og deltakelse

Dette verktøyet ble utviklet av den danske **Styrelsen for Undervisning og Kvalitet**. Se mer på side 2.

Dette verktøyet kan brukes i forbindelse med elevenes prosjektarbeid og består av et elevark som elevene får utlevert.

 Tid: 2 skoletimer

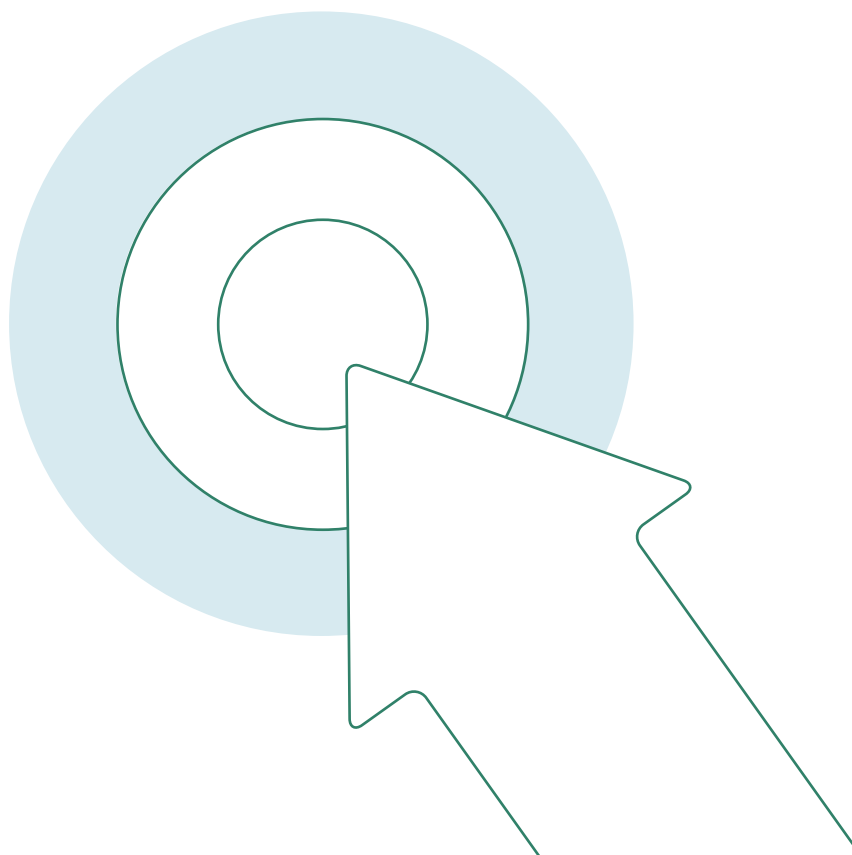

Om verktøyet

Det er mange forskjellige måter å organisere undervisning på, som bidrar til å styrke elevenes innflytelse og deltakelse. For eksempel kan du finne inspirasjon i Cooperative Learning-strukturer, studiebasert undervisning, flow-pedagogikk, KIE-modellen (Kreativitet, Innovasjon og Entreprenørskap), og forskjellige former for fag- og prosjektarbeid. Når det gjelder fagarbeid, tar elevene for seg faglige eller tverrfaglige temaer, men arbeidet deres er ikke nødvendigvis prosjektorientert.

Det prosjektorienterte arbeidet kjennetegnes ved at elevene jobber med en eller flere problemstillinger som elevene er med på å bestemme. På grunn av sin åpne karakter gir prosjektarbeid elevene en høy grad av innflytelse på valg av stoffvalg, arbeidsmetoder, produkter osv. Dette kan ofte være motiverende for elevene. Samtidig stiller prosjektarbeid store krav til elevenes selvstendige oppgaveløsning, kontinuerlig oversikt, samarbeidsevne osv. Avhengig av elevgruppen må læreren derfor sørge for nødvendig løpende støtte for elevene, så de kan gjennomføre prosjektarbeidet sitt.

På neste side introduserer vi deg for *Prosjektpilen*, som er et verktøy for prosjektorientert arbeid. Prosjektpilen er valgt fordi den er intuitiv å bruke og kan brukes på tvers av utdanningsområder. Verktøyet består av en trinnvis veiledning for lærere og elever i forbindelse med prosjektorientert undervisningsforløp samt en figur, som også er tilgjengelig i en utskriftsvennlig versjon bakerst i dette materialet.

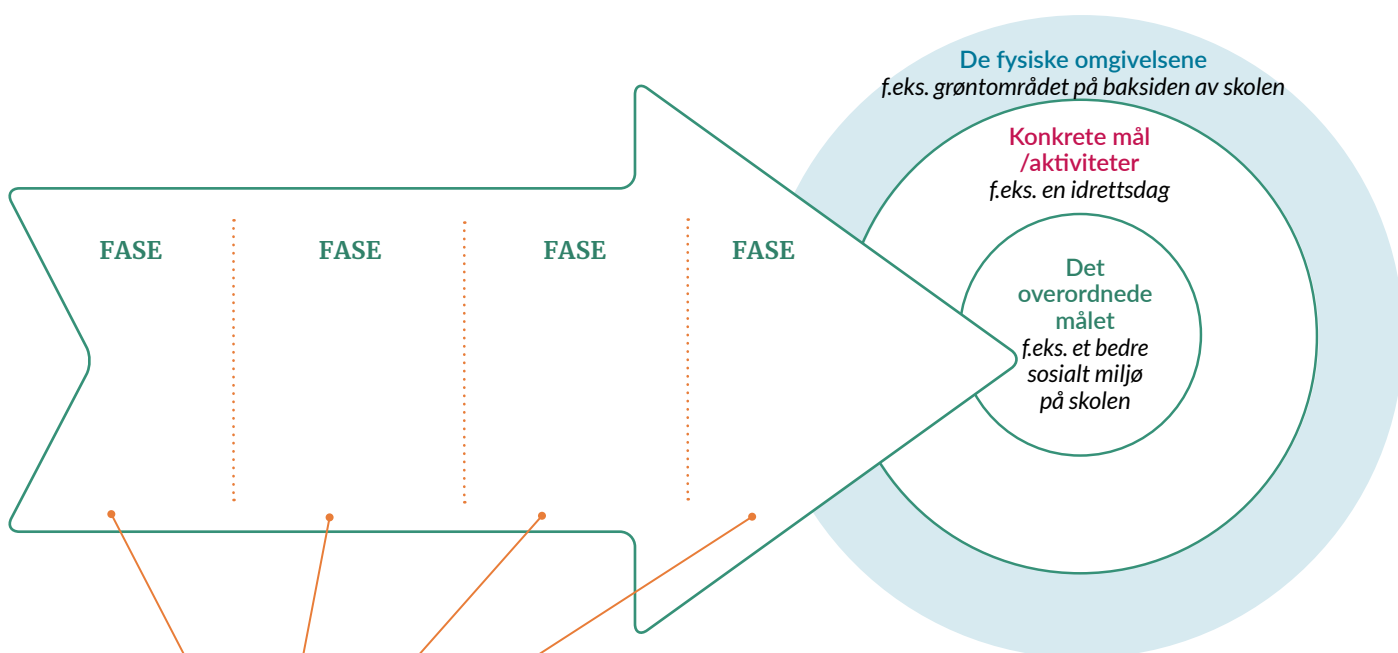

Prosjektpilen

Her er hvordan:

- Gruppen din får en papirutskrift av pilen.
- I den indre ringen skriver du **det overordnede målet ditt** (f.eks. *bedre sosialt miljø på skolen*)
- I den midtre ringen skriver du dine **konkrete mål/aktiviteter** (f.eks. *en idrettsdag*)
- I den ytre ringen kan du beskrive aktivitetens **fysiske rammer**: Tid, sted o.l. (f.eks. *grøntområdet bak skolen*). Du må gjerne skrive over hele arket og utenfor sirkelkanten.

- Selve pilen bør være delt inn i naturlige faser (kolonner), for eksempel som vist her i oransje. I fasene skriver du nå ned oppgavene som du må løse i prosjektet. Plasser dem i riktig rekkefølge. Dette betyr at oppgavene du først må løse (f.eks. å bestemme og planlegge en idrettsdag) plasseres i de tidligste fasene (lengst unna sirkelene). Oppgavene du må løse på slutten av prosjektet (f.eks. gjennomføringen av idrettsdagen) plasseres du imidlertid på spissen av pilen.

Hver fase har ulike kriterier: Suksesskriterier / Muligheter / Utfordringer

- Finn et suksesskriterium for hver fase (f.eks. kan suksesskriterier for en idrettsdag være fair-play og god stemning).
- Diskuter og beskriv hvilke handlinger og aktiviteter som kan hjelpe deg underveis med prosjektet ditt (f.eks. sponsorer)
- Forutsi mulige utfordringer og diskuter hvordan du vil takle dem (f.eks. risiko for dårlig vær).
- Evaluering: prosjektet avsluttes med å evaluere prosessen og resultatet – gjerne skriftlig

slik at det kan tas frem for senere bruk. Evalueringen gir deg kunnskap som kommer godt med i et fremtidig prosjekt. Evaluer prosjektets suksesskriterier, mål og tidsplan ved å stille følgende spørsmål:

- Hva gjorde vi?
- Hva fungerte bra?
- Hva fungerte ikke eller fungerte dårlig?
- Hva skal til for at det neste prosjektet (også) blir en suksess?

2.f. Skjema for medvirkningsprosesser

Dette verktøyet er utviklet av [Amondo](#). Se mer på side 2.

Dette verktøyet kan brukes av et team eller den enkelte lærer for å planlegge et konkret kurs der elevene er involvert.

 Tid: 1 skoletime

Hvordan

Hvis du ønsker å involvere dine elever i en bestemt prosess eller aktivitet, kan skjemaet benyttes til en strukturert diskusjon om rammene for involvering – hvorfor ønsker du å involvere elevene, på hvilke områder kan elevene involveres, og hvordan kan dette oversettes til konkrete aktiviteter? Avslutt med å planlegge når og hvordan du skal følge opp involveringsprosessen.

Formålet med engasjementet:

Hva skal elevene engasjeres i? (f.eks. emne, undervisningsforløp, fag, planlegging av leirskole, planlegging av foreldremøte, oppsettet i klasserommet):

Engasjementsprosess:

Rammene i klassen	<p>Hva er rammeverket? (f.eks. timer, læringsmål)</p> <p>Hva kan elevene få innflytelse på? (arbeidsform, gruppe, tema, innredningen i rommet)</p>
Aktiviteter i klassen	
Hvordan følger vi opp i teamet?	

2.g. Sjekkliste for planlegging av elevmedvirkningsprosess

.....
Dette verktøyet er utviklet av [Amondo](#). Se mer på side 2.

Verktøyet er for lærerens egen eller kollektive refleksjon og diskusjon av det pågående arbeid med elevdeltagelse.
.....

Hvordan

Sjekklisten inneholder noen viktige regler å huske på når man jobber med å øke elevinnflytelse og -deltakelse som lærer/team. Sjekklisten kan brukes i ditt løpende arbeid med elevinvolvering – både i planlegging og evaluering av prosesser. Sjekklisten kan skrives ut og henges opp. Listen er ikke uttømmende, og du kan legge til dine egne idéer.

Sjekkliste

- for planlegging av elevengasjement
.....

- Formålet med engasjementet må være tydelig
- Tydelige rammer for hva som allerede er fastsatt: Klar tale om hva elevene har innflytelse på og hva læreren tar ansvar for
- Spesifikt tema som vedrører elevene
- Elevene må ha den nødvendige kunnskapen om temaet for å ta del i en informert debatt
- Reell mulighet for innflytelse
- Åpen, nysgjerrig metode for å lytte til elevenes perspektiver
- Tilbakemelding til elevene etter engasjementet. Hva ble oppnådd med engasjementet?
- Handling bak ord
- Støtte fra teamet

2.h. Idéutvikling – Speakers Corner

Dette verktøyet er utviklet av [Amondo](#).

Se mer på side 2.

Dette verktøyet kan brukes av en lærer som ønsker å involvere elever i utviklingen av ideer til et læringsforløp.

Klasseøvelse: taktil, skriftlig, muntlig

 Tid: 2 skoletimer

Hensikten med dette verktøyet er å involvere elevene i å utvikle ideer til et læringsforløp med inspirasjon fra materialer/bilder/rekvisitter. Etterpå skal elevene argumentere for og mot de ulike ideene foran klassen.

Hvordan

Forberedelse

Finn materialer/bilder/rekvisitter/notater med stikkord som støtter temaet elevene skal komme med idéer til (f.eks. et historieførløp). Lag stikkord om arbeidsmetoder (f.eks. grupper eller individuelt) og om produkter (f.eks. teater eller plakater). Finn en kasse eller lignende som elevene kan stå på i Speakers Corner.

Kopier elevarket.

I klassen

1. Fortell

Fortell elevene at de skal bidra med idéer til hvordan du kan sette sammen et læringsforløp, og at de deretter skal argumentere for og imot de forskjellige ideene. Start med å forklare et læringsforløp og gi eksempler til elevene. Hvis du vil, kan du be elevene tenke på tidligere læringsforløp og vurdere hvilke de likte best og hvorfor. Presenter læringsmålene og rammene for elevene.

2. Idépuslespill

Del opp klassen i grupper på omtrent fire elever i hver. Tildel hver gruppe materialer/bilder/rekvisitter/notater med stikkord som støtter det læringsforløpet elevene skal komme med idéer til. Hver gruppe må bli enige om kombinasjoner av tre stikkord, materialer eller bilder som beskriver en idé. Gruppene kan også komme på flere idéer.

3. Speakers Corner

Del ut et elevark til hver gruppe.

Hver gruppe velger sin beste idé og forbereder 1–2 minutters argumentasjon for sin idé basert på spørsmålene på elevarket:

- Hva går idéen ut på?
- Hvorfor er idéen god – tre argumenter?
- Hvem vil ha nytte av idéen?
- Hva må til for at idéen skal lykkes?

Gruppene velger en representant som skal presentere idéen sin for resten av klassen, og elevene bytter på å stå på en kasse og presentere argumentene. Skriv opp idéene på tavlen.

4. De neste stegene

Fortell hva elevenes innspill skal brukes til og hvordan du vil prioritere og beslutte hvilke idéer du skal jobbe videre med.

Elevark

.....

Hva går idéen ut på?

Hvorfor er idéen god – tre argumenter?

Hvem vil ha nytte av idéen?

Hva må til for at idéen skal lykkes?

2.i. Bygg og vurder en idé

Dette verktøyet er utviklet av **Amondo**.
Se mer på side 2.

Formålet er å la elevene komme med idéer og forslag til et læringsforløp ved hjelp av LEGO eller andre kreative materialer og deretter argumentere for og imot de forskjellige idéene foran klassen.

Hvordan

Forberedelse

Kopier elevarket og forbered det kreative materialet.

I klassen

1. Fortell

Fortell elevene at de skal bidra med idéer til hvordan du kan sette sammen et læringsforløp, og at de deretter skal argumentere for og imot de forskjellige idéene. Start med å forklare et læringsforløp og gi eksempler til elevene. Hvis du vil, kan du be elevene tenke på tidligere læringsforløp og vurdere hvilke de likte best og hvorfor. Presenter også læringsmålene og rammene for aktiviteten som elevene nå skal komme med ideer til.

2. Bygg idéen din

Så langt det er mulig får hver elev de samme materialene, f.eks. LEGO eller lignende, og en oppgave om f.eks. å bygge i stillhet (ca. 10 min). For eksempel,

- Hvordan ser det perfekte læringsforløpet ut? Hva gjør vi? Hvem gjør hva? Hvor er vi? Hvordan lærer vi?
- Hvordan ser den perfekte skoleuken ut?

Basert på målgruppen kan du vurdere om de foreslåtte spørsmålene kan brukes i sin nåværende form. Eller om

Dette verktøyet kan brukes av en lærer som ønsker å involvere elever i utviklingen og vurderingen av ideer til et læringsforløp.

Klasseøvelse: Kreativ, muntlig, skriftlig, ev. utendørs

 Tid: 2 skoletimer

du trenger å omformulere dem – eller eventuelt supplere med spørsmål, som hvilke fag, hva slags oppgaver, hvor er vi osv.

Elevene setter seg sammen i grupper på omtrent fire elever i hver, og deler etter tur sine idéer.

Elevene bygger sine fire idéer sammen til én (ca. 10 min). Basert på figuren presenterer hver gruppe sine forslag til læringsforløpet for resten av klassen.

3. Vurder idéer

Hver gruppe fyller ut elevarket, der de argumenterer for sin egen idé basert på følgende spørsmål:

- Hvorfor er idéen virkelig god?
- Hvem vil ha nytte av idéen?
- Går idéen ut over noen?
- Bryter idéen noen avtaler, regler eller lover?

Samlet oppsummering: Hver gruppe leser opp argumentene sine eller alle går rundt for å lese hverandres argumenter.

4. De neste stegene

Fortell hva elevenes innspill skal brukes til og hvordan du vil prioritere og beslutte hvilke idéer du skal jobbe videre med.

Elevark

.....

Hvorfor er idéen virkelig god?

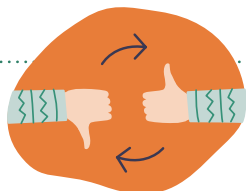
Hvem vil ha nytte av idéen?

Går idéen ut over noen?

Bryter idéen noen avtaler, regler eller lover?

2.j. Idébål og endring av mening

Dette verktøyet er utviklet av **Amondo**.
Se mer på side 2.

Dette verktøyet kan brukes av en lærer som ønsker å involvere elever i utviklingen og vurderingen av ideer til et læringsforløp.

Klasseøvelse: Muntlig, skriftlig, bevegelse

Tid: 2 skoletimer

Hensikten med verktøyet er å la elevene komme med ideer og forslag til et læringsforløp ved å skrive ned sine idéer hver for seg. Deretter debatteres meningene mens man er åpen for å endre standpunkt.

Hvordan

I klassen

1. Fortell

Fortell elevene at de skal bidra med idéer til hvordan du kan sette sammen et læringsforløp, og at de deretter skal argumentere for og imot de forskjellige idéene. Start med å forklare et læringsforløp og gi eksempler til elevene. Hvis du vil, kan du be elevene tenke på tidligere læringsforløp og vurdere hvilke de likte best og hvorfor. Presenter læringsmålene og rammene for elevene.

2. Idébål

Elevene sitter i en ring. Fortell elevene at de skal forestille seg en verden, hvor alt er mulig og oppnåelig. Skriv et fokusspørsmål på et stort ark og legg det i midten av ringen (bålet). Spørsmålet kan for eksempel være «Hvordan kan læringsforløpet om xx bli spennende?».

Elevene skriver i stillhet en idé på en lapp. Lappene med idéer legges rundt fokusspørsmålet som «ved til bålet» Når alle lappene med ideer er plassert, hjelper du med å kategorisere ideene.

3. Tør du å endre mening?

Presenter et diskusjonstema som har kommet opp under idéutviklingen, f.eks. «Vi må gi hverandre tilbakemeldinger».

Alle elevene får et ark hvor de tegner verdilinjene (se neste side). Elevene vurderer sin posisjon individuelt i omtrent ett minutt og setter et kryss på verdilinjene som best uttrykker deres umiddelbare posisjon.

Fortell elevene at de på et hvilket som helst tidspunkt under aktiviteten må krysse av den opprinnelige markeringen og sette et nytt hvis de endrer mening. Å våge å endre sitt synspunkt må betraktes som noe positivt hvis man får ny informasjon eller nyanser gjennom en debatt.

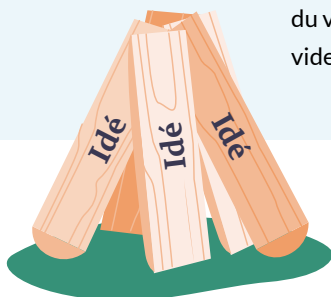
1. runde: Elevene går rundt mellom hverandre og finner en klassekamerat med samme syn som seg selv. Hver elev argumenterer for sin posisjon, og sammen drøfter elevene den i 2–3 minutter.

2. runde: Elevene finner en klassekamerat som har et annet syn enn seg selv. De to elevene diskuterer sine forskjellige posisjoner i 2–3 minutter.

3. runde: Elevene kommer tilbake til klassekameraten fra 1. runde og diskuterer om de har endret sitt opprinnelige synspunkt. Øvelsen gjentas med et nytt diskusjonstema som har dukket opp under idéutviklingen.

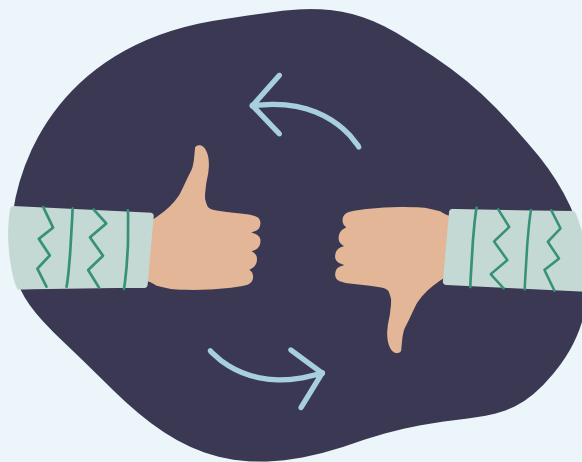
4. De neste stegene

Fortell hva elevenes innspill skal brukes til og hvordan du vil prioritere og beslutte hvilke idéer du skal jobbe videre med.

Verdilinjen

Utsagn: *Vi må gi hverandre tilbakemeldinger (eksempel)*

Tips

Du kan evaluere aktiviteten i klassen basert på spørsmålene:

- Har du endret mening?
- Hva påvirket deg til å ombestemme deg?
- Hva gjorde det vanskelig å lytte til andre eller ombestemme deg?

2.k. Prioriteringsmatrise

Dette verktøyet er utviklet av **Amondo**.
Se mer på side 2.

Hensikten med verktøyet er at elevene skal jobbe i grupper med å prioritere idéer, f.eks. til et konkret læringsforløp basert på forskjellige kriterier.

Hvordan

Forberedelse

Skriv notater med idéene som elevene skal prioritere. For eksempel elevenes egne idéer, som har oppstått i forbindelse med et av de øvrige verktøyene i dette materialet.

I klassen

1. Fortell

Fortell elevene at de skal hjelpe med å prioritere og bestemme hvilke idéer og forslag du skal jobbe med.

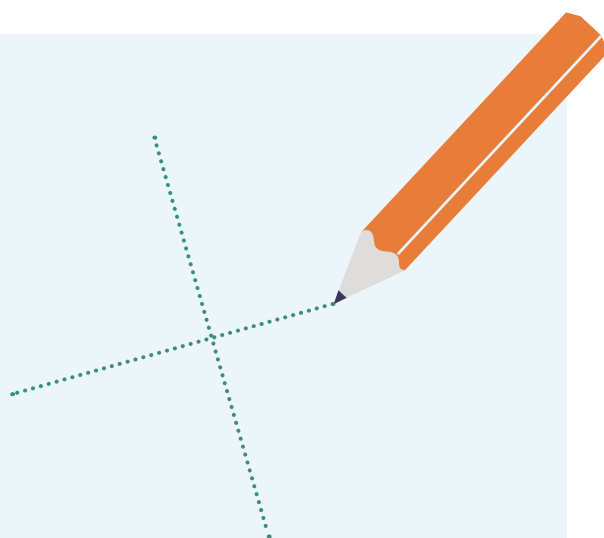
2. Tegn prioriteringsmatrisen

Tegn prioriteringsmatrisen på tavlen eller et passende sted utenfor. Forklar elevene at dere sammen skal plassere idéene deres i de fire feltene. Forklar hva feltene betyr. Del elevene i grupper på omtrent fire i hver. Del ut lapper med idéer til hver gruppe, og la dem diskutere hvilket felt de mener idéen skal plasseres i (ca. 5–7 idéer per gruppe). Bruk ca. 10 minutter. Hver gruppe legger idéene i feltene de har valgt ut og forklarer hvorfor.

Dette verktøyet kan brukes av en lærer som ønsker å involvere elever i å prioritere ideer til et læringsforløp.

Klasseøvelse: Muntlig, skriftlig, bevegelse

 Tid: 1 skoletime

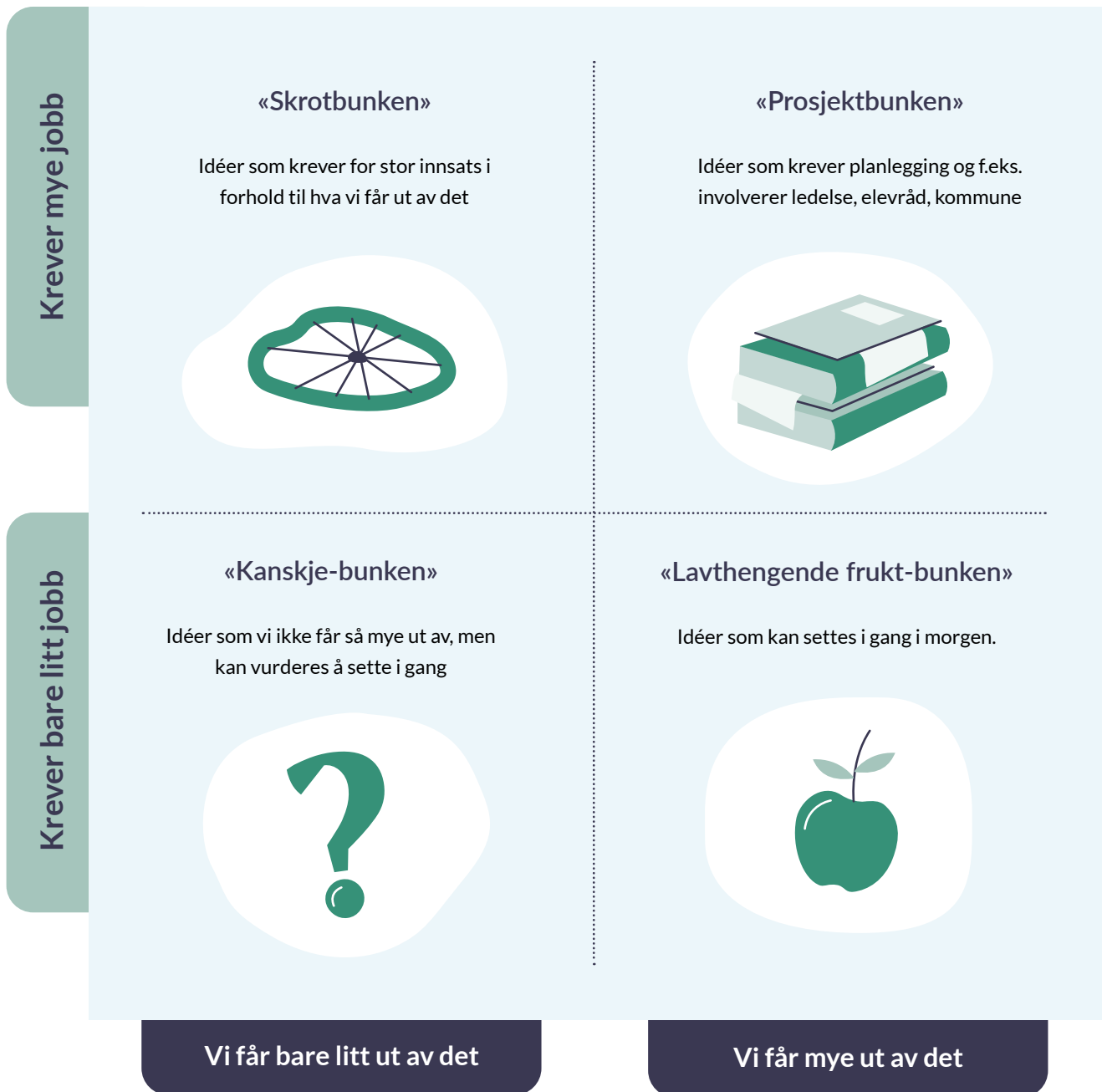
3. Prioriteringer

Fortell klassen hva som kommer til å skje med prioriteringene deres. Du kan for eksempel holde en avstemning for idéene som ligger i «Prosjektbunken» og eventuelt de som ligger i «Kanskje-bunken».

4. De neste stegene

Fortell elevene hvordan du skal gå videre med å sette ut i livet det dere har bestemt.

Prioriteringsmatrise

2.1. Evaluering av elevenes opplevelse av deltagelse

Dette verktøyet ble utviklet av [den danske Styrelsen for Undervisning og Kvalitet](#). Se mer på side 2.

.....
Dette verktøyet kan brukes av en lærer for å undersøke elevenes opplevelse av deres deltakelse i undervisningen.

 Tid: 1 skoletime
.....

Dette verktøyet introduserer tre metoder som kan gi deg et øyeblikksbilde av elevenes opplevelse av deres deltakelse i undervisningen.

Det er viktig at elevene kjenner grensene og forventningene for sine tilbakemeldinger. Her er noen refleksjonsspørsmål som kan gi inspirasjon til arbeidet med de tre metodene:

A. Nevn noen eksempler på områder hvor du som elev har hatt innflytelse på det aktuelle læringsforløpet.

Har du for eksempel hatt innflytelse på ...

- Hva forløpet skulle handle om?
- Det aktuelle temaet/emnet?
- Hvordan du skulle arbeide/samarbeide?
- Valg av presentasjonsformer?
- Produkter?
- Annet?

B. Er det områder hvor du gjerne ville ha mer innflytelse i forbindelse med kommende læringsforløp?

Spørsmålene kan med fordel suppleres med spørsmål som følger opp på elevenes faglige og sosiale utbytte, arbeidsinnsats osv. i forhold til læringsforløpet. Se også verktøy 2.b. *Oversikt* for å finne inspirasjon til tilbakemeldinger som går utover undervisning.

Metoder:

1. Løpende tilbakemeldinger

Fra begynnelsen av skoleåret kan læreren utnevne to til tre elever som skal være ansvarlige for å gi sin egen spontane og uformelle tilbakemelding på undervisningen, inkludert hvilke muligheter for deltagelse elevene har opplevd i forhold til f.eks. arbeidsformer, metoder og stoffvalg. Tilbakemeldingene kan skje enten i en pause, etter en time eller etter slutten av et forløp. Elevene kan velges tilfeldig, f.eks. ved å markere 2–3 stoler i rommet i hemmelighet, eller de kan velges for å representere forskjellige synspunkter blant elevene. På denne måten kan læreren få umiddelbar tilbakemelding på undervisningen.

2. Plakat

La elevene intervju hverandre to og to basert på noen felles spørsmål om deres opplevelse av innflytelse i forhold til f.eks. arbeidsformer, metoder og stoffvalg. Ta gjerne utgangspunkt i refleksjonsspørsmålene ovenfor.

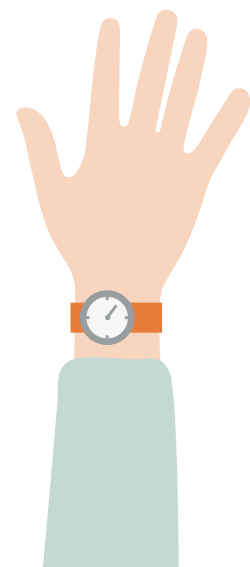
Hver gruppe lager en plakat hvor de kort noterer seg selvrefleksjoner om problemstillingene. Plakaterne henges opp i klasserommet. Alle leser plakatene, og sammen vurderer læreren og elevene hva som har fungert bra og hvor utvikling kan være gunstig med hensyn til kommende forløp.

3. Skriv i to minutter

Elevene noterer sin umiddelbare opplevelse av muligheten for deltagelse og hvilken betydning det har for deres arbeidsinnsats, motivasjon, utbytte osv.

Øvelsen kan finne sted på slutten av en time, midt i et forløp eller på slutten av et læringsforløp – for eksempel basert på ovenstående spørsmål for selvrefleksjon.

La elevene jobbe individuelt og sett en stoppeklokke. Samle elevenes innspill og diskuter erfaringer, muligheter og utfordringer i plenum.

2.m. Refleksjonsspørsmål for å opprettholde innsatsen for deltagelse

Dette verktøyet ble utviklet av [den danske Styrelsen for Undervisning og Kvalitet](#). Se mer på side 2.

Dette verktøyet kan brukes til ledelsens dialog med de ansatte om hvordan skolens arbeid med elevdeltagelse bør utvikles og forankres.

 Tid: 2 skoletimer

Hvordan

- A.** Diskuter med de ansatte noen av de aktuelle utfordringene dere som skole har i forhold til elevenes deltagelse og medvirkning.

Dere kan f.eks. bruke resultatene fra *Pulsmålingen* eller et av de andre verktøyene presentert i del én som et utgangspunkt for denne diskusjonen.

- B.** Noter sammen med de ansatte noen av de viktigste utfordringene

- C.** Snakk sammen i mindre grupper og samlet om hvor dere vil hen:

- Hva kjennetegner den forandringen dere vil skape?
- Hvordan vil det se ut hvis dere f.eks. om ett år har nådd den utviklingen dere ønsker?
- Hvordan vil lærere samarbeide?
- Hva vil prege de faglige diskusjonene?
- Hvordan ser en typisk undervisningstime ut?

Beskriv kort den ønskede endringen.

- D.** Diskuter hva som kan være tegn underveis på at dere er på rett spor:

- Er det noen samarbeidsstrukturer som må være på plass?
- Er det noe spesielt dere som ledelse skal spørre om underveis – og hvordan skal det foregå?

Bli enige om 3–4 konkrete tegn som indikerer at prosjektet er på rett spor underveis.

Noter deres overveielser i et delt dokument.

- E.** Diskuter og noter hva som må skje på kort sikt (1–2 måneder) hvis dere skal oppnå den ønskede utviklingen.

- Hvilke avtaler skal gjøres?
- Hvilke handlinger trengs?
- Hvordan vil du i ledelsen følge opp?

Bestem hvem som faktisk må gjøre hva hvis dere skal oppnå det dere har avtalt.

Ha denne diskusjonen løpende gjennom året.

- F.** På slutten av utviklingsprosessen eller året, skal dere evaluere den ønskede utviklingen.

Drøft med de ansatte hvor dere er nå i forhold til de fastsatte målene, og hvilke nye avtaler og tiltak dere kan igangsette for å opprettholde og styrke utviklingen.

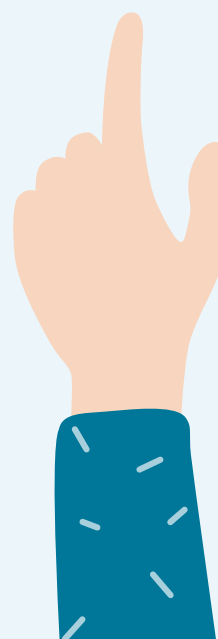

VEDLEGG

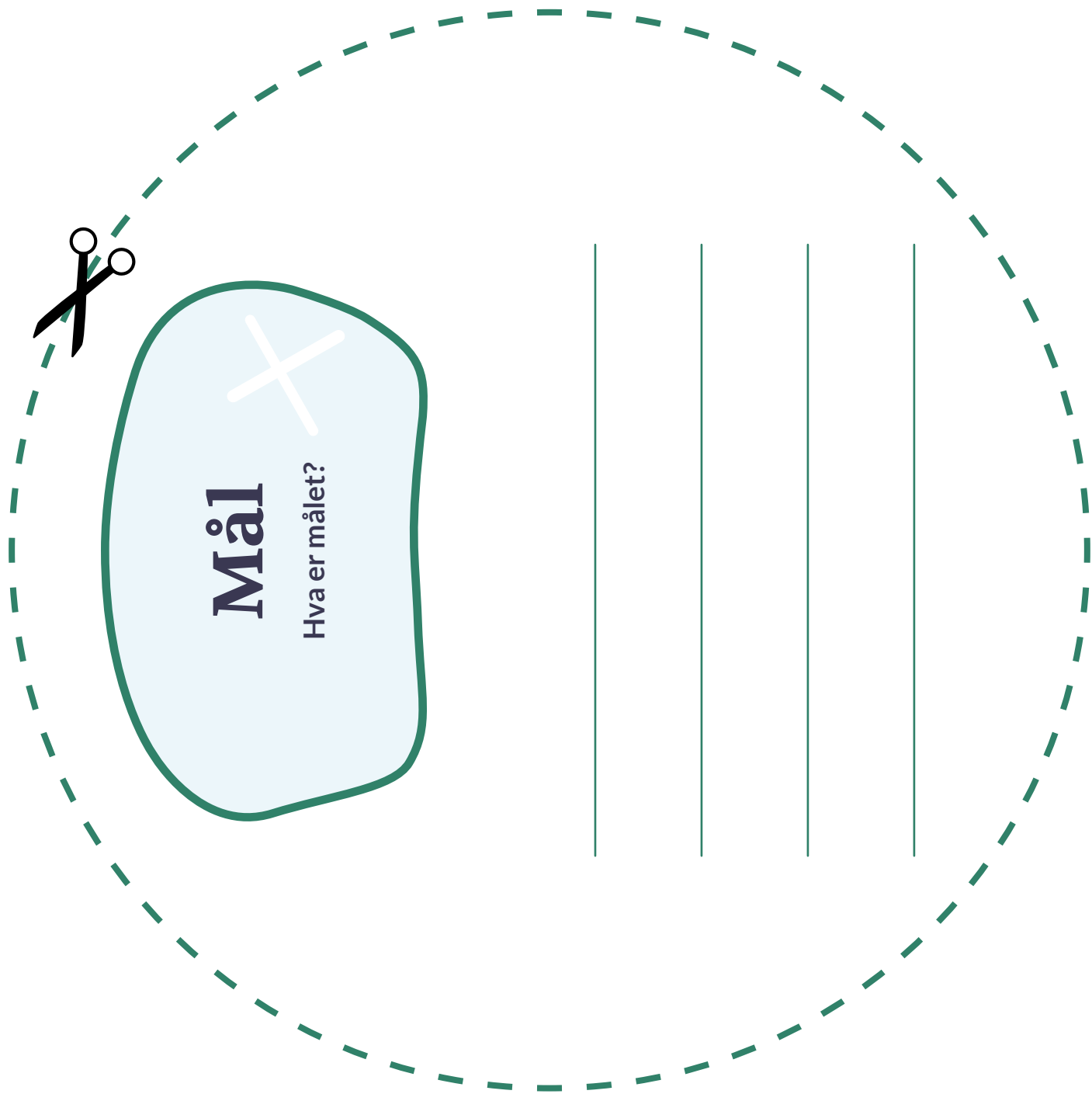

Puslespillbrikker for **verktøy 2.d.**

Prosjektpil for verktøy **2.e.**

Puslespillbrikker

Innhold

Hva skal klassen jobbe med?

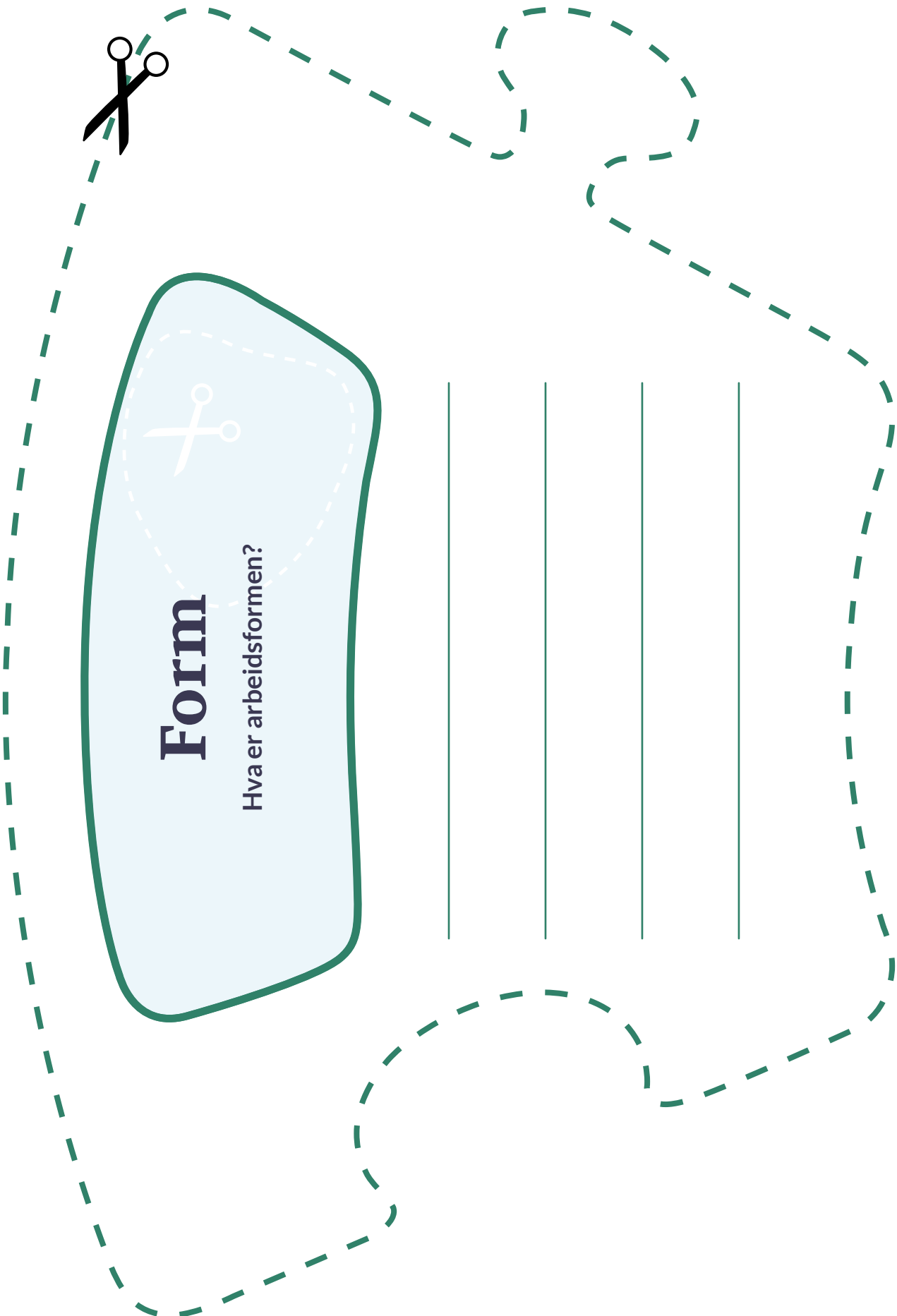
Four vertical lines for writing.

Rammen

Hva er rammen?

Four vertical lines for writing answers.

Form

Hva er arbeidsformen?

Four vertical lines for writing answers.

Produkt

Hva slags produkt skal klassen lage?

Tilbakemelding

Hvem gir tilbakemelding? Når og hvordan?

Evaluering

Hvordan skal klassen evaluere forløpet?

Den blanke brikken

Er det noe du vil legge til i forløpet?

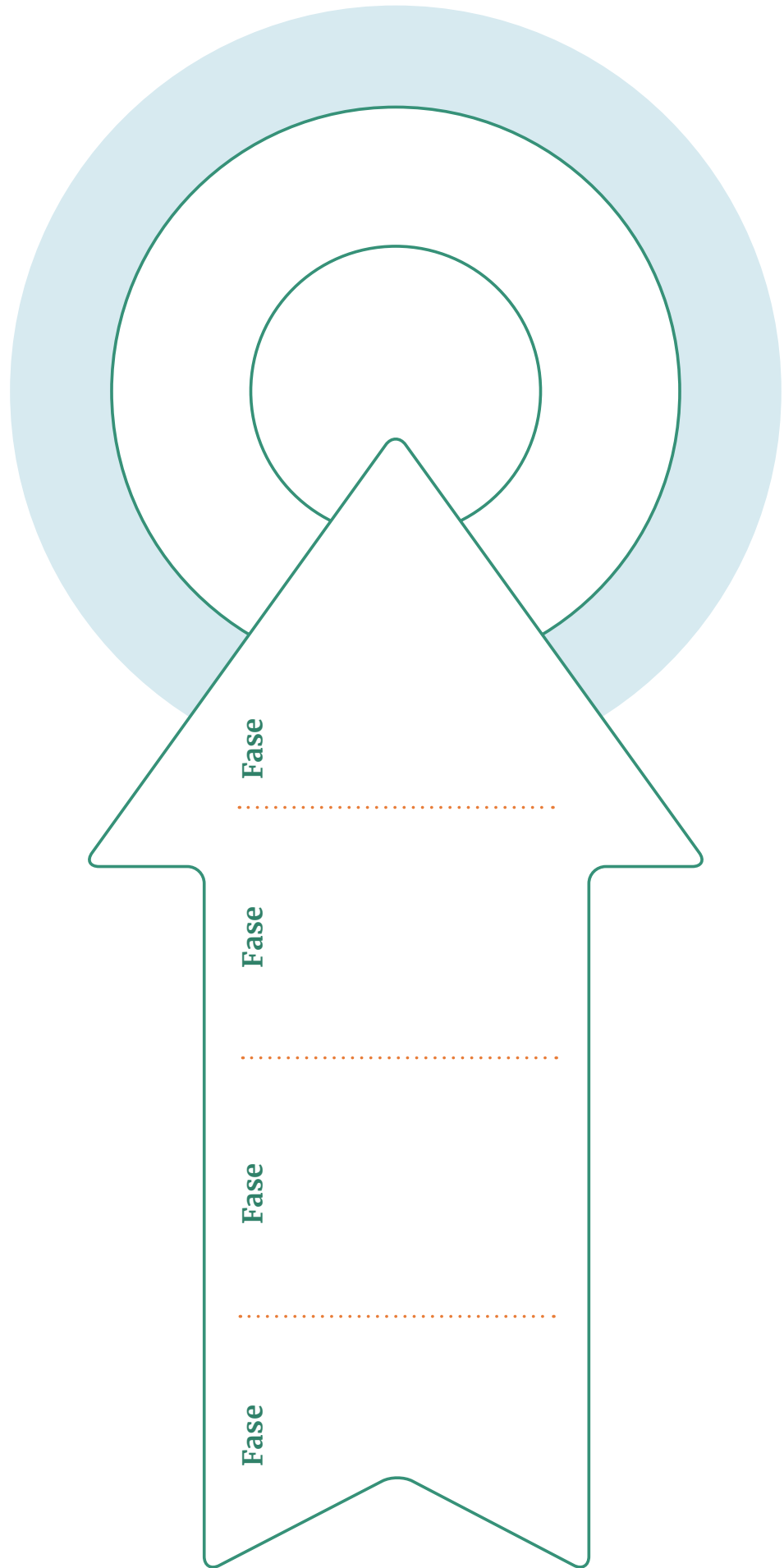
Trivsel?

Bevegelse?

Elevmedvirkning?

Brain breaks?

Prosjektpil

NOTATER:

NOTATER:

Elevdeltagelse En samling av metoder og verktøy for å styrke elevdeltagelse i i grunnskolen og videregående skoler

Utgitt med støtte fra Nordisk Ministerråd

Design: Senter for Presse og Kommunikasjon

ISBN no.; xxx xxx xxx xxx

Denne publikasjonen kan ikke bestilles.
Henvis til nettsversjonen.

Publikasjonen kan lastes ned på:

www.emu.dk

Barne- og utdanningsdepartementet
Styrelsen for Undervisning og Kvalitet
Teglholmegade 1
DK 2450 København SV

